

UTTALSPROJEKTET

SPRÅKLIG UTVÄRDERING AV TVÅ PILOTGRUPPER

Anna Källberg, Augusti 2005

<u>1. SYFTE</u>	3
<u>2. BAKGRUND</u>	3
<u>2.1. PILOTGRUPP 1</u>	3
<u>2.2. PILOTGRUPP 2</u>	4
<u>3. METOD OCH RESULTAT</u>	5
<u>3.1. PANELBEDÖMNING</u>	5
<u>3.1.1. Syfte</u>	5
<u>3.1.2. Tillvägagångssätt</u>	5
<u>3.1.3. Resultat och diskussion</u>	6
<u>3.1.3.1. Pilotgrupp 1</u>	6
<u>3.1.3.2. Pilotgrupp 2</u>	8
<u>3.1.3.3. En jämförelse mellan Pilotgrupp 1, Pilotgrupp 2 och Kontrollgruppen</u>	10
<u>3.2. TEXTLÄSNINGSANALYS</u>	11
<u>3.2.1. Syfte</u>	11
<u>3.2.2. Tillvägagångssätt</u>	11
<u>3.2.3. Resultat och diskussion</u>	11
<u>3.2.3.1. Pilotgrupp 1</u>	11
<u>3.2.3.1. Pilotgrupp 2</u>	12
<u>3.3. LÄRARENS SUBJEKTIVA UPPFATTNING</u>	13
<u>3.3.1. Syfte</u>	13
<u>3.3.2. Tillvägagångssätt</u>	14
<u>3.3.3. Resultat och diskussion</u>	14
<u>3.4. DELTAGARNAS SUBJEKTIVA UPPFATTNING</u>	15
<u>3.4.1. Syfte</u>	15
<u>3.4.2. Tillvägagångssätt</u>	16
<u>3.4.3. Resultat och diskussion</u>	16
<u>4. DISKUSSION</u>	19
<u>4.1. PILOTGRUPP 1</u>	19
<u>4.2. PILOTGRUPP 2</u>	20
<u>5. AVSLUTNING</u>	21
<u>Referenser</u>	21

1. SYFTE

Två pilotgrupper i Uttalsprojektet har utvärderats språkligt för att ta reda på hur fruktsam undervisningsmetoden inom Uttalsprojektet har varit. De två pilotgrupperna har haft olika bakgrund och därför har man också haft lite olika utvecklingsmål för de två grupperna, t.ex. för de särskilda uttalsaspekter som man tränat på under uttalslektionerna. De olika målen kommer beskrivas i respektive avsnitt för de två grupperna. Ett gemensamt mål var dock att alla projektdeltagare efter projektperioden skulle få ett uttal som inte utgjorde något hinder för den muntliga kommunikationen.

2. BAKGRUND

I Uttalsprojektet har särskilda uttalslektioner fått komplettera den vanliga SFI-undervisningen. I dessa uttalskurser har man försökt medvetandegöra det svenska uttalets satsrytm, fokusbetoning, ordbetoning, komplementär längd och vokalkvalitet för projektdeltagarna, enligt PROSODIA-metoden. Deltagarna fick huvudsakligen gruppundervisning med några kompletterande övningar med Lingus-baserade språkträningsprogram.

2.1. PILOTGRUPP 1

Pilotgrupp 1 startade i september 2004 och gruppen var en reparationsgrupp bestående av 12 deltagare. Gruppen var lågutbildad och några deltagare fick inledningsvis genomgå en alfabetiseringskurs. Alla hade läst SFI tidigare men behövde förbättra sin svenska och bl.a. reparera sitt uttal, för att få det mer förståeligt och svenskkljande. Uttalskursen för Pilotgrupp 1 pågick i ca tre och en halv månad och upptog sammanlagt 35 timmar. I december 2004, när projektperioden för Pilotgrupp 1 var slut, skrev deltagarna Nationella provet. Fyra deltagare klarade inte gränsen för godkänt och dessa elever fortsatte i Uttalsprojektet ytterligare drygt fyra månader, vilket för dessa fyra deltagare gav ca 95 timmars uttalsträning sammanlagt. Deltagarna i Pilotgrupp 1 hade följande bakgrund när det gäller förstaspråk, utbildningstid i år, tid i Sverige och tid i SFI:

Tabell 1. Bakgrundsuppgifter för Pilotgrupp 1.

NAMN	MODERSMÅL	UTBILDNING	TID I SVERIGE	TID I SFI
Jao	Thailändska	9	2 år	2 år
Lamin	Mandinka	11	2 år 5 mån	2 år
Mohammadjan	Dari	4	3 år	2 år
Nafisa	Dari	6	2 år 4 mån	2 år
Neshtiman	Sorani	10	7 år	8 mån
Nitaya	Thailändska	8	1 år 8 mån	1 år
Radifeh	Persiska	10	5 år	3 år
Ramzia	Dari	3	2 år	1 år
Rohin	Dari	5	2 år	1 år
Soran	Kurdiska	6	5 år 6 mån	5,5 år
Teofila	Tagalog	11	2 år 2 mån	1,5 år
Yohannes	Tigriska	12	2 år 8 mån	2 år

2.2. PILOTGRUPP 2

Pilotgrupp 2 startade också i september 2004 men till skillnad från deltagarna i Pilotgrupp 1 var dessa 17 deltagare nybörjare. Uttalskursen för gruppen pågick i ca nio månader och upptog sammanlagt 93 timmar. Deltagarna i Pilotgrupp 2 hade följande bakgrund när det gäller förstaspråk, utbildningstid i år och tillbringad tid i Sverige före kursstart.

Tabell 2. Bakgrundsuppgifter för Pilotgrupp 2.

NAMN	MODERSMÅL	UTBILDNING	TID I SVERIGE
Aysegüll	turkiska	16	1 mån
Beatrice	spanska	12	5 mån
Elena	ryska	14	0 mån
Elnaz	persiska	13	10 mån
Georgette	arabiska	12	1 mån
Haroon	dari	12	3 mån
Ki	kinesiska	14	1 mån
Maria	tyska	21	5 mån
Mina	persiska	18	4 mån
Nina	arabiska/tyska	10	15 mån
Narine	armeniska	12	0 mån
Piyawadee	thai	17	1 mån
Siriat	thai	14	1 mån
Tijen	turkiska	12	6 mån
Timo	finska	24	8 mån
Zhian	sorani	12	3 mån
Ziad	arabiska	16	9 mån

I en sådan här utvärdering är det mycket värdefullt att kunna jämföra pilotgruppernas resultat med en s.k. kontrollgrupps resultat men tyvärr fanns det ingen möjlighet att spela in en kontrollgrupp inom Uttalsprojektets ekonomiska ramar. Tack vare tidigare utvärderings-erfarenhet kunde jag använda en kontrollgrupp som jag spelat in tidigare till ett liknande projekt så i utvärderingen av Pilotgrupp 2-deltagarnas uttal inkluderades en jämförelse med en kontrollgrupp som läst i den ordinarie SFI-undervisningen men som inte fått någon särskild uttalsträning. Kontrollgruppen hade en bakgrund som matchade Pilotgrupp 2 på sätt att båda grupperna var nybörjare innan kursstart och hade studerat svenska lika länge vid inspelning. De hade liknande utbildningsbakgrund även om Pilotgrupp 2 i genomsnitt hade lite längre utbildning bakom sig. Deltagarna i kontrollgruppen hade följande bakgrund när det gäller förstaspråk, utbildningstid i år och tid i Sverige.

Tabell 3. Bakgrundsuppgifter för kontrollgruppen.

NAMN	MODERSMÅL	UTBILDNING	TID I SVERIGE
Abraham	Luganda	9	5 mån
Andrzej	Polska	14	7 mån
Fatma	Turkiska	13	0 mån
Husam	Arabiska	13	1 mån
Kate	Makedonska	12	0 mån
Mehari	Tigrinja	14	1 mån
Mohammad	Bengali	10	1 mån
Sandro	Spanska	13	3 mån
Sawsan	Arabiska	13	0 mån
Valentina	Bulgariska	11	0 mån

3. METOD OCH RESULTAT

För att få en helhetsbild av Uttalsprojektets eventuella inverkan på deltagarnas språkkunskaper har utvärderingen skett med fyra olika metoder; panelbedömning med naiva lyssnare, uttalsanalys av högläsning, lärarens subjektiva bedömning samt deltagarnas subjektiva uppfattning. De två förstnämnda metoderna har använts för båda pilotgrupperna medan de två sistnämnda endast använts vid utvärderingen av Pilotgrupp 1. Varje metod beskrivs nedan i ett var sitt avsnitt, där syftet med metoden, själva tillvägagångssättet och resultat ges.

3.1. PANELBEDÖMNING

3.1.1. Syfte

Utanför skolsalen väntar samhällets förväntningar på deltagarnas svenskkunskaper. Där omges de av människor att kommunicera och interagera med och det mesta sker på muntlig väg. Det är till den verkligheten de behöver sina kunskaper, för att göra sig förstådda och förstå andra. Det är därför en viktig del av språkutvärderingen att undersöka hur vanligt folk uppfattar deltagarnas uttal. Det handlar då om deras subjektiva bedömning av hur deltagarna pratar. Att bedömningen är subjektiv medför självklart faktorer som påverkar resultatet i form av bedömarens personliga referensramar. Enligt tidigare studier kan naiva lyssnare göra en uttalsbedömning som rättvist följer en fonetisk analys (Cunningham & Engstrand, 1989; Boyd, 2003).

3.1.2. Tillvägagångssätt

Förutom bedömning av de två pilotgrupperna fick panelen även bedöma en kontrollgrupp, vars resultat jämfördes med Pilotgrupp 2. Ljudmaterialet som användes vid panelbedömningarna grundades på intervjuer som gjorts med inlärarna vilket resulterade i talsekvenser med spontant tal. Panelen med naiva lyssnare bestod av tio personer, varav hälften kvinnor och hälften män. Tre personer var mellan 20 och 25 år, fem stycken var mellan 25 och 35 år medan två var mellan 50 och 60 år. Bedömarna fick lyssna till talsekvenser upptagna från varje deltagare och värdera deras uttal individuellt utifrån två enkätfrågor. Den första värderingen av uttalet gjordes på en s.k. VAS-skala (Visual Analog Scale) med två poler som hade en osynlig gradering från 0 till 10. VAS-skalan är ett bra sätt att mäta en individs uppfattning (Wewers & Lowe, 1990) där graderingen endast är synlig för utvärderaren. Den andra värderingen gjordes genom att välja det mest passande av fem alternativ. De båda värderingssätten visas nedan.

Mycket dåligt uttal |-----| Mycket bra uttal

Uttalet utgör (ett) ...

mycket stort hinder stort hinder litet hinder mycket litet hinder inget hinder

... för den muntliga kommunikationen.

För Fråga 1 (VAS-skalan) satte jag upp ett hypotetisk mål som innebar att målet uppnått om deltagarnas medelvärden kom att ligga på den övre, positiva delen av skalan 0-10, d.v.s. hade ett medelvärde på 5.0 eller mer. Fråga 2 hade skapats just för att fånga det uppsatta projektmålet som innebar att deltagarna skulle ha ett uttal som inte utgjorde något hinder för den muntliga kommunikationen. Därför var målet för Fråga 2 att deltagarna skulle ha ett medelvärde som motsvarade *inget hinder*.

3.1.3. Resultat och diskussion

3.1.3.1. Pilotgrupp 1

För att få en god värdering av de tio bedömarens genomsnittliga uppfattning av varje deltagare beräknades två medelvärden för de två enkätfrågorna (Tabell 4). Det första värdet är avläst från VAS-skalan och är en siffra mellan 0.0 och 10.0 och representerar *mycket dåligt uttal* till *mycket bra uttal*. För att få fram ett medelvärde för svarsalternativfrågan har de fem alternativen översatts till värden mellan 0.0 och 10.0, som representerar *mycket stort hinder* till *inget hinder*. I Tabell 4 har deltagarna listats i fallande ordning för de två respektive värdena, med den bäst bedömda deltagaren överst. Färgsättning av uppgifterna tydliggör de olika nivåerna (se längst ner i tabellen). De fyra deltagare som fortsatte ytterligare fyra månader blev återigen bedömda av panelen i maj 2005 för att se om ytterligare förbättringar i uttalet kunde skönjas. Dessa värden har noterats i Tabell 4 vid respektive deltagare under rubriken ”MAJ” men de fyra deltagarna har inte rangordnats efter dessa värden som gjorts för alla deltagare för värdena från december (”DEC”).

Tabell 4. Resultat för Pilotgrupp 1. Deltagarna har rankats internt efter de två respektive värdena.

INBÖRDES ORDNING	VÄRDE FRÅGA 1		INBÖRDES ORDNING	VÄRDE FRÅGA 2	
	DEC	MAJ		DEC	MAJ
Deltagare 6	7.49	7.73	Deltagare 4	8.25	8.50
Deltagare 9	7.30		Deltagare 6	8.00	7.75
Deltagare 4	6.66	8.49	Deltagare 9	7.75	
Deltagare 8	5.71		Deltagare 8	6.50	
Deltagare 7	5.09		Deltagare 3	5.50	5.00
Deltagare 11	4.58		Deltagare 11	5.25	
Deltagare 3	4.33	4.92	Deltagare 7	4.75	
Deltagare 2	3.48		Deltagare 2	4.50	
Deltagare 10	3.30	4.80	Deltagare 5	3.75	
Deltagare 1	3.00		Deltagare 10	3.25	5.00
Deltagare 5	2.98		Deltagare 1	3.00	
Deltagare 12	1.67		Deltagare 12	2.25	
MEDELVÄRDE	4.63		MEDELVÄRDE	5.23	
Mycket bra uttal - Bra uttal - Varken bra eller dåligt uttal (≥ 5) - Varken bra eller dåligt uttal (< 5) - Dåligt uttal - Mycket dåligt uttal			Inget hinder - Mycket litet hinder - Litet hinder - Stort hinder - Mycket stort hinder		

Bedömningarna var svåra att analysera då de olika bedömarens värden skiljer sig åt. Vad som var lättare att skönja var mönstret för den interna ordningen deltagarna emellan. Resultaten visade att deltagarnas inbördes ordning ungefärligen följdes åt för de två frågorna. Tre deltagare rankades på exakt samma plats i ordningen båda gångerna. Annars var de tre bäst rankade deltagarna enligt det ena värdet även de tre bästa enligt det andra värdet, fast med en annan inbördes ordning. Det samma gällde för tre deltagare som hamnat på mitten av rankingen

och tre som hamnat på den nedre delen.

Vid granskning av de faktiska värdena för Fråga 1 visade resultaten att fem av tolv deltagare (42%) hade uppnått målet att få ett medelvärde på mer än 5.0. Av dessa fem kan tre anses ha ett bra uttal medan två ligger mellan ett varken bra eller dåligt uttal, men närmare gränsen för ett bra uttal än gränsen för ett dåligt uttal. De resterande sju deltagarna (58%) fick mindre än 5.0 i snitt, varav två hade ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare dåligt än bra. Fyra stycken hade ett dåligt uttal och en hade ett mycket dåligt uttal. Medelvärdet som beräknades för gruppen som helhet motsvarade ungefär ett varken bra eller dåligt uttal, närmare dåligt än bra.

Fråga 2 gällde huruvida deltagarnas uttal utgjorde ett hinder för den muntliga kommunikationen och jag beräknade först i vilken utsträckning bedömarna valt de olika alternativen för att få ett övergripande perspektiv på resultaten. Det visade sig att bedömarna hade använt klassificeringen *litet hinder* i drygt 33% av svaren, vilket genererade det mest frekventa svarsalternativet. Ett negativt resultat var att uttalet bedömdes utgöra ett *stort hinder* i större utsträckning än ett *mycket litet hinder*, med 28 respektive 23%. 12% av svaren utgjordes av *inget hinder*. Den minsta andelen utgjordes av *mycket stort hinder*, med 4%. När det gäller de individuella deltagarnas resultat på fråga 2 visade det sig att åtta deltagare hade fått ett resultat som innebar ett *litet hinder* eller bättre. Två av dem hade ett så högt värde att det uppnådde motsvarigheten till *inget hinder*. Ett av projektmålen var just att deltagarnas uttal inte skulle utgöra något hinder för den muntliga kommunikationen vid projektets slut och resultaten visar att detta mål endast hade uppnåtts för 17% av deltagarna, medan övriga 83% inte hade nått målet. Två deltagare hade värden som motsvarade ett *mycket litet hinder* medan fyra deltagares uttal utgjorde ett *litet hinder*. Utöver de åtta deltagare som hamnade på den övre delen av skalan placerades fyra stycken kring alternativet *stort hinder*. Enligt medelvärdet sett över alla deltagare hade gruppen som helhet ett uttal som utgjorde ett *litet hinder*.

Resultaten från den andra bedömningen av de fyra deltagare som fortsatte i Uttalsprojektet även under våren visade att alla fyra deltagare hade höjt sina värden sedan december för Fråga 1. Två av deltagarna hade förbättrat sina värden med mer än en enhet, vilket i ena fallet innebar en förbättring från ett dåligt uttal till ett varken bra eller dåligt uttal och i det andra fallet från ett bra uttal till ett mycket bra uttal, (vilket ingen uppnått i den tidigare bedömningen). För Fråga 2 fick två av fyra deltagare ett högre värde vid den senare bedömningen. Av de två som här höjde sina värden hade den ena tidigare haft det högsta värdet av de fyra och *inget hinder*. Den andra hade haft det lägsta värdet av de fyra och förbättrades från att ha ett *stort hinder* till ett *litet hinder*, vilket var ett mycket positivt resultat. En av dem som försämrade sitt resultat gick från den högsta klassificeringen *inget hinder* till *mycket litet hinder*.

Tabell 5. Bedömarnas sammanlagda och genomsnittliga värden. M=man, K=kvinna.

BEDÖMARE	M 20	K 20	M 21	K 26	K 27	M 28	K 30	M 31	K 56	M 57	MEDEL
VÄRDE 1	3.9	5.3	4.0	7.4	4.2	2.7	5.3	3.8	6.4	4.1	4.7
VÄRDE 2	4.0	5.0	4.6	5.8	4.2	4.8	5.8	6.0	6.5	5.6	5.2

I Tabell 5 finns en sammanställning av de värden som varje bedömare satte i genomsnitt över alla deltagare. Den första raden anger bedömarnas kön och ålder. Den andra raden redovisar resultatet från första enkätfrågan medan den tredje raden redovisar bedömningen av den andra frågan. Av tabellen framgår att alla kvinnliga bedömare i genomsnitt satte ett högre värde än de manliga bedömarna på Fråga 1, men detta var inte fallet för Fråga 2. Dock hade männen ett lägre medelvärde även för Fråga 2 och vid närmare granskning av de valda svarsalternativen

framkom att skillnaden låg i valet av alternativen *stort-* och *litet hinder*, på så sätt att männen hade valt många *stort hinder* i jämförelse med *litet hinder* medan kvinnorna gjort tvärtom.

Tabell 6. Bedömarna ordnade efter medelvärdeets storlek.

BEDÖMARE	MEDELVÄRDE
K 26	6.60
K 56	6.45
K 30	5.55
K 20	5.15
M 31	4.90
M 57	4.85
M 21	4.30
K 27	4.20
M 20	3.95
M 28	3.75

För att förtydliga skillnaden mellan könen beräknades ett medelvärde för varje bedömare utifrån de två värdena. Tabell 6 redovisar en lista där alla bedömare har ordnats efter detta medelvärde. Av tabellen framgår att först efter fyra kvinnor överst i ordningen kommer den som hade högst värde av männen. En kvinna avvek från de övriga kvinnorna genom att ha ett medelvärde som placerar henne som nummer åtta av tio i ordningen. Kvinnornas medelvärde var 5.60 medan männens var 4.35. Att genus är en viktig faktor vid panelbedömning och särskilt för värdering med VAS-skalan var intressanta uppgifter.

Det finns förstås många faktorer som spelar in i en testsituation som inte har med just språkfärdigheterna att göra. Något som bör noteras i samband med resultatet är att deltagarna i Pilotgrupp 1 gjorde Nationella provet samma vecka som inspelningarna genomfördes. Detta skapade en avmätt stämning bland deltagarna och de fick en negativ inställning till fler test. Detta gjorde att många deltagare, särskilt de som fått ett negativt resultat på Nationella provet, kände sig omotiverade vid slutintervjun i Uttalsprojektet. En kommentar kan också göras angående den deltagare som fått sämst resultat i panelbedömningen. Deltagaren verkade enligt läraren inte öppen för projekttiden och metoden, vilket visade sig i hans resultat. Han förblev omedveten om inlärningsgången och utvecklades inte lika mycket som övriga deltagare.

3.1.3.2. Pilotgrupp 2

Precis som för Pilotgrupp 1 (Tabell 4) har medelvärden för deltagarna i Pilotgrupp 2 beräknats (Tabell 7 nedan). Tabell 7 innehåller Pilotgrupp 2:s och kontrollgruppens resultat och alla informanter har återigen rangordnats efter de två respektive värdena, med den bäst bedömda deltagaren överst.

Pilotgrupp 2 bedömdes ha ett bättre uttal än kontrollgruppen, enligt de medelvärden som beräknades för grupperna som helhet (Tabell 7). Detta gäller för båda enkätfrågorna. Värdena från Fråga 1 för pilotgruppen visade att 14 av 17 deltagare hade uppnått det hypotetiska målet för frågan genom att ha fått ett värde på 5.0 eller mer. Av dessa 14 bedömdes sex stycken ha ett bra uttal, medan åtta fick värden motsvarande ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare gränsen för bra än gränsen för dåligt. De tre deltagare som fick ett värde under 5.0 låg inte långt under den gränsen, utan hade hamnat på värden motsvarande ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare gränsen för dåligt än gränsen för bra uttal. Medelvärdet för hela pilotgruppen hamnade över målgränsen 5.0 och motsvarade ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare gränsen för ett bra uttal än gränsen för ett dåligt uttal. För att gå vidare med kontrollgruppens resultat enligt det första värdet visar tabellen att de flesta kontrollgruppselever hamnat långt ner i listan i jämförelse med Uttalsprojektets elever. Dock avvek två elever i kontrollgruppen från övriga kontrollgruppselever. Båda eleverna bedömdes ha ett bra uttal, varav den ena eleven fick det högsta värdet av alla, inklusive pilotgruppen. Dock var det bara dessa två inlärare som uppnådde målet på 5.0 eller mer i medelvärde, som hade satts upp för projektdeltagarna. Av

övriga åtta kontrollgruppselever bedömdes fem ha ett uttal som motsvarar ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare dåligt än bra. De tre lägst rankade informanterna hade värden som motsvarande ett dåligt uttal. Medelvärdet för kontrollgruppen hamnade under målvärdet på 5.0 och motsvarade ett varken bra eller dåligt uttal, med emfas på dåligt.

Tabell 7. Resultat för Pilotgrupp 2 och kontrollgruppen. Deltagarna har rankats inbördes efter de två värdena.

INBÖRDES ORDNING	VÄRDE FRÅGA 1	INBÖRDES ORDNING	VÄRDE FRÅGA 2
Kontroll 10	7,69	Kontroll 10	8,25
Pilot 9	7,36	Pilot 9	7,50
Pilot 6	7,31	Pilot 6	7,00
Pilot 15	6,81	Pilot 15	6,75
Kontroll 5	6,66	Pilot 2	6,75
Pilot 16	6,19	Kontroll 5	6,50
Pilot 7	6,02	Pilot 16	6,25
Pilot 2	6,02	Pilot 7	6,25
Pilot 4	5,83	Pilot 4	6,25
Pilot 5	5,81	Pilot 3	6,25
Pilot 10	5,78	Pilot 13	6,00
Pilot 1	5,63	Pilot 1	6,00
Pilot 13	5,57	Pilot 5	5,75
Pilot 11	5,49	Pilot 11	5,50
Pilot 8	5,14	Pilot 10	5,25
Pilot 3	5,07	Pilot 8	5,25
Kontroll 8	4,71	Kontroll 8	5,00
Pilot 17	4,43	Kontroll 9	4,50
Kontroll 9	4,38	Pilot 12	4,50
Kontroll 6	4,26	Kontroll 6	4,50
Kontroll 7	4,25	Kontroll 2	4,50
Pilot 12	4,21	Pilot 17	4,25
Pilot 14	4,20	Pilot 14	4,25
Kontroll 2	4,16	Kontroll 7	4,25
Kontroll 3	3,91	Kontroll 3	4,25
Kontroll 1	3,26	Kontroll 1	3,50
Kontroll 4	2,91	Kontroll 4	3,00
Medelv. Pilotgrupp 2	5.70	Medelv. Pilotgrupp 2	5.88
Medelv. Kontrollgruppen	4.62	Medelv. Kontrollgruppen	4.83
Mycket bra uttal - Bra uttal - Varken bra eller dåligt uttal (≥ 5) - Varken bra eller dåligt uttal (< 5) - Dåligt uttal - Mycket dåligt uttal		Inget hinder - Mycket litet hinder - Litet hinder - Stort hinder - Mycket stort hinder	

När det gäller Fråga 2 och hur bedömarna valde de fem olika alternativen visade resultaten att de i störst utsträckning hade valt alternativet *mycket litet hinder* för att beskriva deltagarnas uttal. Alternativet utgjorde 38% av alla svar. Nästan lika frekvent var alternativet *litet hinder*, som utgjorde 36% av alla svar. 16% av svaren utgjordes av *stort hinder*, vilket genererade den tredje största andelen. *Inget hinder*, som var det uppsatta målet för projektdeltagarna, utgjorde 8% av alla svar. Det alternativ som klassificerade den minsta andelen var *mycket stort hinder*, med sina 2%. Vid granskning av de individuella värdena för uttalet som eventuellt hinder visade det sig att panelen bedömde att de flesta i projektgruppen, 10 av 17 deltagare, hade ett uttal som utgjorde ett *mycket litet hinder*. De övriga sju deltagarna hade fått värden som motsvarade ett *litet hinder*. Projektmålet *inget hinder* var det ingen i Pilotgrupp 2 som uppnådde och medelvärdet för hela gruppen motsvarade ett *litet hinder*. Även Fråga 2 placerade generellt sett kontrollgruppens elever längre ner i listan än pilotgruppens elever, men precis som för Fråga 1 var två elever undantag. En av de två elevernas uttal klassificerades med

inget hinder, återigen med det högsta värdet av alla deltagare och uppnådde därmed projektmålet. Den andra av dessa två hade ett uttal som utgjorde ett *mycket litet hinder*. Sex av eleverna i kontrollgruppen fick värden som motsvarade ett *litet hinder* medan två hade ett uttal som enligt panelen utgjorde ett *stort hinder*. Kontrollgruppens medelvärde var lägre än pilotgruppens, men klassificerades ändå med samma alternativ i form av *litet hinder*.

Tabell 8. Bedömarnas sammanlagda och genomsnittliga värden. M=man, K=kvinnna.

BEDÖMARE	M 20	K 20	M 21	K 26	K 27	M 28	K 30	M 31	K 56	M 57	MEDEL
VÄRDE 1	4.3	4.8	4.4	8.0	5.2	3.9	4.9	6.2	7.6	5.3	5.5
VÄRDE 2	4.6	4.9	4.9	6.9	5.0	4.4	5.4	6.2	7.8	6.2	5.2

I Tabell 8 finns en sammanställning av de värden som varje bedömare i genomsnitt satte över alla deltagare på de två frågorna. Vid jämförelse av de manliga respektive kvinnliga bedömarna framgick precis som vid bedömningen av Pilotgrupp 1, att de kvinnliga bedömarna hade ett högre medelvärde än de manliga bedömarna på båda frågorna.

3.1.3.3. En jämförelse mellan Pilotgrupp 1, Pilotgrupp 2 och Kontrollgruppen

För att sammanfatta alla resultat som framkommit av panelbedömningen ställde jag samman uppgifterna i Tabell 9. Informationen om hur inlärnas uttal klassificerades har tydliggjorts genom att ange hur stor andel (%) av gruppen som hamnat på en viss färdighetsnivå.

Tabell 9. En sammanfattning av gruppernas resultat. Andelen personer i en viss färdighetsnivå uttrycks i %.

FRÅGA 1	MYCKET BRA	BRA	VARKEN BRA /DÅLIGT +	VARKEN BRA /DÅLIGT -	DÅLIGT	MYCKET DÅLIGT
Pilotgrupp 1	0	25	17	17	33	8
Pilotgrupp 2	0	35	47	18	0	0
Kontrollgrupp	0	20	0	50	30	0
FRÅGA 2	IH	MLH	LH	SH	MSH	
Pilotgrupp 1	17	17	33	33	0	
Pilotgrupp 2	0	59	41	0	0	
Kontrollgrupp	10	10	60	20	0	

En sammanfattning av resultaten för Fråga 1 visade att Pilotgrupp 2 var den grupp som i störst utsträckning uppnådde det uppsatta målet, med 82% av sina deltagare. Sedan följde Pilotgrupp 1 där 42% uppnådde målet medan kontrollgruppen i minst utsträckning nådde målet med 20% av eleverna. För fråga 2 visade det sig att den grupp med störst andel *inget hinder* var Pilotgrupp 1 där de 2 personerna utgjorde 17% av hela gruppen. Sedan följde kontrollgruppen, där den enstaka personen som uppnådde målet utgjorde 10% av gruppen. I Pilotgrupp 2 var det ingen som uppnådde målet. Faktumet att endast tre personer från alla grupper uppnådde målet samt att medelvärdena visade på andra tendenser än de ovannämnda procentandelarna, gjorde att jag valde att även titta på hur det såg ut i den näst bästa kategorin för att få en rättvisare bild. Om man tittar på de två bästa kategorierna *inget hinder* och *mycket litet hinder* var Pilotgrupp 2 den grupp som hade störst andel deltagare i de kategorierna, närmare bestämt 59%. Sedan följde Pilotgrupp 1 med 34% av sina deltagare medan kontrollgruppens andel uppgick till 20%.

3.2. TEXTLÄSNINGSANALYS

3.2.1. Syfte

Genom att bedöma textläsning kan vi fånga två viktiga moment som avspeglas i talspråket. Dels kan textläsning visa på hur en inlärare manifesterar skrivtecknen som ljudrepresentationer. Om imitation är det första steget i uttalsträning, är förståelsen av rätt ljudrepresentationer det andra, medan det sista steget är överföringen till spontant tal. Dels är det intressant att se vilken reduktion som görs vid textläsning, eftersom den reduktionen har en stark koppling till hur inlärarna reducerar sitt tal när det talas spontant. Denna analys görs för att undersöka huruvida deltagarna lärt sig det som de undervisats i under uttalslektionerna. Målet är att de särskilda uttalsaspekter som man tränat på under uttalslektionerna tydligt ska avspeglas i deltagarnas uttal efter kursen. De fem uttalsaspekter som deltagarna tränade på var satsbetoning, komplementär segmentlängd, utläsning av bokstäverna till fonem, vokalfonem och reduktioner.

3.2.2. Tillvägagångssätt

Deltagarna fick läsa en dialog högt vid flera tillfällen under projektperioden. En felanalys gjordes av talet genom att undersöka hanteringen av uttalsparametrarna satsbetoning, segmentlängd, utläsning av bokstäver, fonemprecision samt reduktion. Utifrån de uttalsavvikelser som kunde noteras för de olika kategorierna bedömdes uttalets kvalitet.

3.2.3. Resultat och diskussion

3.2.3.1. Pilotgrupp 1

Sedan Pilotgrupp 1 var en reparationsgrupp uppsattes ett utvecklingsmål för varje parameter som uttryckte vilka framsteg som deltagarna skulle göra från uttalskursens start till avslutningen. I Tabell 10 redovisas de fem uppsatta målen och varje mål efterföljs av deltagarnas respektive bedömning.

Tabell 10. Sammanställning av resultatet från textläsningsanalysen. Den första och andra raden redovisar de fem parametrarna med resp. mål. Kolumn 1 listar deltagarna och svar om de uppnått målet finns i övriga kolumner.

PARAMETER:	SATS-BETONING	SEGMENT-LÄNGD	UTLÄSNING AV BOKSTÄVERNA	VOKAL-KVALITET	REDUKTION
Mål: Deltagare	Oftare betona rätt ord.	Oftare ha rätt segmentlängd.	Oftare utläsa bokstäverna korrekt	Oftare uttala rätt vokalljud.	Reducera bra.
1	Ja, lite –fortf. fel	Nej	Nej, mkt bra	Ja, a bättre	Ja
2	Ja, lite –fortf. fel	Ja	Ja, lite bättre	Ja, a bättre	Ja
3	Ja,-nu bra beton.	Ja	Ja, mkt. bättre	Ja, ö bättre	Ja
4	Ja, mkt.	Ja	Nej, mkt bra	Nja, isf. a	Ja
5	Ja, - bra beton.	Ja	Ja, lite bättre	Ja, u bättre	Ja
6	Ja, lite	Ja	Ja, bättre	Ja, å, u bättre	Ja
7	Ja,-nu bra beton.	Ja	Nej	Ja, u, ö, a bättre	Ja
8	Ja	Ja	Nej	Ja, a, ö, e bättre	Ja
9	Ja, bra betoning	Ja	Ja, mkt bättre	Ja, u bättre	Ja
10	Ja, bra betoning	Ja	Ja, mkt bättre	Ja, a, å bättre	Ja
11	Ja, fortf. fel	Ja	Ja, lite bättre	Ja, redan bra	Ja
12	Ja, fortf. fel	Ja	Ja, lite bättre	Nej	Ja

Som synes av Tabell 10 visade sig målet att se förbättring inom de fem parametrarna till stor del ha uppnåtts. Den tydligaste förändringen gällde satsbetoningen där de flesta deltagare hade fått en precisare satsrytm. Deltagarna hade blivit mer uppmärksamma på vilka ord som anses viktiga och som därför ska betonas. De gjorde samtidigt färre fel i form av att lägga betoning på för situationen oviktiga ord, såsom pronomen eller artiklar. Fem deltagare hade fått en bra satsrytm. Resultaten visade också att alla utom en deltagare förlänger fler ljud än tidigare. De flesta hade fått ett mjukare uttal med mer dynamik tack vare större kvantitetsskillnader. När det gäller korrekt utläsning av bokstäverna visade det sig att ingen av deltagarna gjorde avläsningsfel där fonem frekvent blandas ihop. Däremot läste de flesta fel ibland, där hela ord eller delar av ett ord försvann eller ändrades. Många gånger var förändringen till en annan böjningsform, ett fel som kan härstamma från deras spontana tal. Vissa läsfel där deltagare tappade suffix kan också bero på en överanvändning av reduktion. Många deltagare gjorde samma avläsningsfel, då vissa ord uppfattades som komplexa eller okända. Nästan alla deltagare förbättrade en eller flera vokalers kvalitet. Alla gör nu de vanligaste reduktionerna.

För de fyra deltagare som gick fem månader längre i Uttalsprojektet framkom att alla förbättrade sitt textläsningsuttal under de sista fyra månaderna (syns ej i Tabell 10). Den största förbättringen för deltagarna låg inom ramen för satsbetoning och den näst största förbättringen gjordes när det gäller utläsning av bokstäverna.

3.2.3.1. Pilotgrupp 2

Pilotgrupp 2 var nybörjare när de började i Uttalsprojektet och hade alltså inget uttal som skulle repareras. Vid utvärdering av deras textläsning var därför inte progressionen viktig, utan tanken på vilket uttal som uttalsträningen hade gett deltagarna i jämförelse med om de inte hade fått genomgå uttalskursen. Vid utvärdering av Pilotgrupp 2:s textläsningsuttal valde jag därför att undersöka eventuella skillnader i uttalsfärdighet mellan pilotgruppen och en grupp som inte hade genomgått någon uttalskurs. Sedan resurser inte fanns för inspelning av en kontrollgrupp fick den grupp som inte genomgått någon uttalskurs representeras av Pilotgrupp 1, i form av inspelningar som upptagits innan de hade påbörjat sin uttalsträning. För att inte förväxla Pilotgrupp 1 som kontrollgrupp med Pilotgrupp 1 efter det att de genomgått uttalskursen kommer den förstnämnda från och med nu att benämnas Jmf-gruppen (Jämförelsegruppen). Grupperna skiljer sig åt på så sätt att deltagarna i Pilotgrupp 2 har en högre utbildningsbakgrund än deltagarna i Jmf-gruppen samt att Pilotgrupp 2 vid inspelningen hade studerat svenska i ca nio månader medan deltagarna i Jmf-gruppen hade studerat svenska olika länge, alltifrån åtta månader till fem och ett halvt år. Resursbegränsningarna gjorde att Jmf-gruppen var den enda möjligheten för att kunna genomföra en jämförande textläsningsanalys så därför fick dessa skillnader accepteras. Det viktigaste var att Jmf-gruppen vid denna textläsning inte hade haft någon särskild uttalsträning.

För att få fram tillräckligt exakta värden för en jämförande felanalys beräknade jag så kallade avvikelsevärden för fyra av de fem uttalsparametrarna. Detta gjordes genom att notera alla avvikelser inom t.ex. satsbetoning för varje person och ställa det värdet i förhållande till det totala antalet ord i texten. För reduktionsparametern noterades de ord som var viktiga att reducera och med dessa som mall beräknades andelen som inte hade reducerats korrekt. För varje person beräknades slutligen hur stor andel av orden som på något sätt hade uttalats inkorrekt, för att få en övergripande bild av textläsningen. Även om den beräkningen inte tar hänsyn till hur många avvikelser som gömmer sig bakom de ord som klassificerats som fel kan värdena ändå visa på tendenser för uttalskvaliteten som helhet. När avvikelsevärden för alla

parametrar hade tagits fram för de två grupperna framgick att parametrarnas absoluta värden olika storlek gjorde det svårt att jämföra de relativa skillnaderna mellan grupperna för de olika parametrarna. Därför beräknades ett relativt värde som uttryckte med vilken procentandel som pilotgruppens värde skiljde sig ifrån det värde som jmf-gruppen fått. Resultaten för ovan nämnda beräkningar redovisas i Tabell 11.

Tabell 11. Avvikelsevärden för Pilotgrupp 2 och Jmf-gruppen för fyra uttalsparametrar samt den relativa skillnaden grupperna emellan. Andelen inkorrekt reducerade ord och andelen inkorrekt uttalade ord anges också.

	SATS- BETONING	SEGMENT- LÄNGD	UTLÄSNING AV BOKSTÄVERNA	VOKAL- KVALITET	INKORREKT REDUC. ORD	M.V.	INKORREKTA ORD
Jmf-grupp	18,95	10,00	6,80	7,34	39%		35%
Pilotgrupp 2	10,96	7,26	3,62	6,95	26%		25%
Skillnad	42%	27%	47%	5%	33%	31%	29%

Resultaten visar att pilotgruppen hade mindre andelar avvikelser än Jmf-gruppen för alla fem uttalsparametrar. Parametern som fångar hur inlärarna utläser bokstäverna har låga absoluta värden och därför ser inte skillnaden mellan grupperna särskilt stor ut. Om man däremot bortser ifrån att värdena är låga i sig och istället ser till den relativa skillnaden mellan gruppernas värden visar det sig att pilotgruppens avvikelsevärde är 47% lägre än Jmf-gruppens. Relativt sett var den skillnaden störst av alla parametrar och indikerar att uttalskursen kan ha stor inverkan på inlärares utläsning av bokstäver. Den relativa skillnaden på 42% när det gäller satsbetoning bekräftar att det även här finns rum för stor förbättring. Även värdena för reduktion och komplementär segmentlängd påvisar möjligheterna som en uttalskurs skulle kunna medföra. Den relativa skillnaden i vokalkvalitet var den klart minsta och den ringa skillnaden kan förklaras med att uttalskursen främst fokuserat på prosodi. Generellt sett över alla parametrar var pilotgruppens värden 31% lägre än Jmf-gruppen. Det övergripande värdet för andelen inkorrekt uttalade ord visade att gruppen som inte hade fått någon särskild uttalsträning hade uttalat 35% av orden felaktigt mot pilotgruppens 25%. Denna absoluta skillnad på 10% var i detta fall en relativ sänkning med 29%.

3.3. LÄRARENS SUBJEKTIVA UPPFATTNING

Läraren är den som spenderar tid med deltagarna och följer deras utveckling dagligen. Läraren besitter därav stor vetskap om deltagarnas språkliga utveckling, deras svagheter respektive styrkor. En lärarens bedömning av sin egen grupp bör alltid kombineras med andra mer objektiva test eftersom bedömningens reliabilitet är för låg. Dels tenderar bedömningen att bli affektiv och dels kan läraren "vänja sig" vid sina elevers uttal och lära sig avkoda deras tal med tiden.

3.3.1. Syfte

Syftet med att göra en lärarbedömning av Pilotgrupp 1 är att tillvarata lärarens uppfattning om gruppdeltagarnas eventuella progression under projektperioden och låta dessa uppgifter komplettera övriga resultat som tagits fram genom andra metoder.

3.3.2. Tillvägagångssätt

Jag gjorde en intervju med den lärare som haft mest kontakt med Pilotgrupp 1. Frågorna berörde deltagarens språknivå vid projektets början respektive slut. En fråga berörde direkt det uppsatta målet för deltagarna, nämligen huruvida uttalet utgör ett hinder för den muntliga kommunikationen. Denna fråga ställdes även till de naiva lyssnarna vid panelbedömningen och deras svar kan jämföras med lärarens bedömning.

3.3.3. Resultat och diskussion

Lärarens bedömningar har sammanfattats i löpande text nedan.

Deltagare 1: Före projektet utgjorde deltagarens uttal ett hinder för den muntliga kommunikationen då han hade en störande brytning. Deltagaren var mycket aktiv under uttalslektionerna, uttalet blev bättre men utgjorde vid projektets slut fortfarande ett litet hinder. Grammatiska och vokabulära kunskaper förändrades inte noterbart under projektet. Däremot såg läraren en förbättring i deltagarens läsförmåga.

Deltagare 2: Före projektet utgjorde deltagarens uttal ett litet hinder för den muntliga kommunikationen. Han var medveten i sin inläring och var receptiv för uttalsträningen. Uttalet är inte längre något hinder. Han är bra på att höra reduktioner och andra uttalsaspekter och läraren tror att han kommer att bära med sig kunskaperna. Han har förutom uttal och hörförståelse även förbättrat sina grammatiska och vokabulära färdigheter. Skrivandet liksom läsningen har också blivit mycket bättre.

Deltagare 3: Deltagarens uttal utgjorde inget hinder innan projektet började och har blivit ännu bättre under projektets gång. Andra aspekter som grammatik och vokabulär har också förbättrats. Deltagaren skriver bättre och läser mycket bättre.

Deltagare 4: Deltagaren hade en del frånvaro vilket gjorde det svårt att bedöma henne. Hon var inte så koncentrerad som är önskvärt. Ändå har hon förbättrat sin läsförmåga avsevärt, vilket läraren säger beror på uttalslektionerna. Deltagaren har även lärt sig att höra och förstå bättre. Skriftspråket har dock inte förändrats.

Deltagare 5: Deltagarens uttal utgjorde ett litet hinder vid projektet början, som nu är borttränat. Deltagaren var medveten i inlärningsprocessen och alla delar av språket har förbättrats. Grammatiken var störande innan Uttalsprojektet, men inte längre.

Deltagare 6: Deltagaren hade inget uttal som utgjorde något hinder, och har fortsatt att bli bättre. Tillsammans med uttalet är det främst grammatiken som förbättrats. Läraren ser en stor positiv förändring i både skriv- och läsförmåga.

Deltagare 7: Deltagarens uttal utgjorde inget hinder för kommunikationen innan projektets början. Läraren har sett en stor utveckling på alla plan i både produktiv och receptiv förmåga. Deltagaren var mycket motiverad och det märkes på resultatet.

Deltagare 8: Uttalet utgjorde ett litet hinder för den muntliga kommunikationen innan projektet, men inte längre. Kan dock ha lite bråttom när han talar vilket försämrar uttalet. Även om deltagaren gjort framsteg på alla plan är de inte så stora.

Deltagare 9: Deltagarens uttal utgjorde inget hinder vid projektets början. Han har varit aktiv i uttalsträningen och trots att han har en hörselskada har deltagaren blivit väldigt duktig på att härma uttal i en given situation och särskilda uttryck. Deltagaren har blivit bra på diktamen och det är stor skillnad mot innan projektets början. Grammatiken, som var en svaghet tidigare, har blivit bättre och skrivförmågan har markant förbättrats.

Deltagare 10: Deltagarens uttal utgjorde inget hinder enligt läraren före Uttalsprojektet även om en klar brytning fanns där. Deltagaren har varit aktiv i sitt lärande och fått ett mycket bättre uttal tillsammans med ett bättre skriftspråk.

Deltagare 11: Deltagarens uttal utgjorde innan uttalslektionerna ett stort hinder och talet var svårt att förstå. Enligt läraren en mycket motiverad och ambitiös elev som förbättrade uttalet mest av alla språkets delar. Nu är uttalet endast ett mycket litet hinder för den muntliga kommunikationen. Deltagaren har blivit bättre på att skriva.

Deltagare 12: Uttalet utgjorde ett hinder i början och trots att det blivit lite bättre utgör det fortfarande ett litet hinder. Enligt läraren har deltagaren förbättrat alla delar av språket men p.g.a. deltagarens dåliga motivation och omedvetenhet är förändringarna inte så stora som önskat.

Enligt läraren förbättrade alla deltagare sitt uttal under projektiden. Av de sex deltagare som läraren ansåg ha ett uttal som utgjorde ett hinder vid projektet början, hade tre tränat bort det helt. De flesta deltagare hade förbättrat sina grammatiska och vokabulära färdigheter tillsammans med sin läs- och skrivförmåga. De flesta deltagare hade haft en hög motivation och resultatet hade blivit därefter. De som inte hade haft samma medvetenhet och öppenhet mot undervisningen hade inte utvecklats lika mycket som de övriga.

Vid en jämförelse mellan lärarens bedömning och de naiva lyssnarnas skönjades en skillnad som inte var oväntad. De naiva lyssnarna bedömde att tio av tolv deltagares uttal utgjorde något form av hinder för den muntliga kommunikationen vid projektet slut, mot lärarens tre deltagare. Det är ingen överraskning att lärarens erfarenhet har gett henne en större tolerans för andraspråkstalaras uttal, vilket bidrar till en annan uppfattning vid bedömning. Dock fanns en likhet i lärarens respektive panelens resultat. Av de tre som läraren ansåg fortfarande ha ett uttalshinder efter projektet, hade två av dem enligt de naiva lyssnarna störst uttalshinder i gruppen. Den tredje hade av lyssnarna rankats som åtta av tolv i gruppen, vilket också är långt ner i den inbördes ordningen.

3.4. DELTAGARNAS SUBJEKTIVA UPPFATTNING

3.4.1. Syfte

Syftet med att intervjua Pilotgrupp 1 om hur de upplevde projektet var att tillvarata deltagarnas subjektiva bild av projektet, uttalsträningen och deras egen språkliga utveckling. Deras tankar om sin egen utveckling och förmåga har ett egenvärde eftersom mental uppfattning om ens färdigheter tillsammans med inlärningsmotivation, har stor betydelse vid andraspråksinläring.

3.4.2. Tillvägagångssätt

En intervju hölls individuellt med varje deltagare i Pilotgrupp 1 i slutet av projektperioden. De sex frågorna som intervjun baserades på följer nedan.

1. Vad tycker du om den här kursen i uttal som du haft?
2. Märker du någon skillnad i ditt språk?
3. Har någon påpekat att du blivit bättre?
4. Förstår du bättre nu? Förstår andra dig bättre?
5. Tycker du att det har hjälpt dig att läsa bättre?
6. När du slutar SFI nu, hur ska du fortsätta öva uttalet?

3.4.3. Resultat och diskussion

Resultatet från intervjuerna visas nedan med varje deltagares svar för sig.

Deltagare 1:

1. Jättebra, det går bättre att prata nu.
2. Förut visste jag inte hur man skulle prata, vilket ord som är långt resp. kort. Nu förstår jag det.
3. Min fru har sagt att jag pratar bra nu
4. Förstår bättre nu. Och andra förstår vad jag säger. förstår mkt mer när folk pratar. Många som inte gått kursen säger att kursen verkar bra.
5. Ja, absolut, hjälper mkt.
6. Vill lära mig mer svenska (*säger inte hur*).

Deltagare 2:

1. Jättebra, bra för uttalet, jättebra när man läser.
2. Ja, när andra pratar hör jag vad de säger. När jag pratar måste jag säga rätt uttal.
3. Jag har inte pratat med samma personer som tidigare.
4. Det är lättare att förstå.
5. Det hjälper. Visste inte hur man skulle betona, när pauser kom osv.
6. Man måste träna. Prata med andra. Titta på TV, ha text på TV:n och lyssna på radio.

Deltagare 3:

1. Jättebra. Vi kan berätta och prata så bra nu, läsa mycket.
2. Förstår bättre nu, folk förstår mig också tror jag
3. Mina barn säger att jag pratar bättre och min granne säger att jag pratar så bra för att ha varit här så kort tid.
4. Jag förstår med och andra förstår mig bättre.
5. Läser bättre, lättare nu.
6. Läsa och studera. Titta på nyheterna, lyssna på band.

Deltagare 4:

1. Det har hjälpt mig med uttalet. Viktigt med uttal.
2. Förstår gamla människor bättre, jag hör bättre. Läser även bättre.
3. Förut förstod jag inte folk och kunde inte svara men nu förstår folk mig.
4. Ja.
5. Jag läser bättre.
6. Jag ska jobba.

Deltagare 5:

1. Bra och roligt att träna på olika sätt, när man skriver och när man pratar och vad man ska tänka på när man pratar.
2. Ja.
3. Min fästman tycker jag pratar bra, när jag inte pratar för fort.
4. Ja, när jag pratar med svenska förstår de mig. Min mans föräldrar förstår mig nu. De säger att jag pratar bra.
5. -
6. Jag pratar mycket svenska hemma, tittar på barnprogram och andra program. Mina kusiner är svenska också så jag pratar svenska med dem.

Deltagare 6:

1. Jättebra kurs, har tränat hur man ska tala och uttala ordet. Gick jättebra för mig, är positiv.
2. Jag pratar bättre nu.
3. Mina barn lyssnar på mig och förstår vad jag säger.
4. Jag förstår mycket bättre än förut.
5. Jag läser och skriver bättre nu.
6. Jag måste träna, läsa böcker, skriva, titta i anteckningar.

Deltagare 7:

1. Jättebra, jag kan prata mycket bättre nu.
2. Jag förstår bättre, läser och skriver bättre.
3. Min doktor förstod mig jättebra och sa att jag pratade bra.
4. Ja.
5. Jag läser bättre nu, fick lyssna på en CD och läsa efter. Skriver diktamen jättebra nu, det kunde jag inte förut.
6. Man måste prata, som vi lärt oss. Lyssna på svenska och läsa samma som svenskar gör.

Deltagare 8:

1. Jättebra och roligt. Vi kunde lära oss att prata bra svenska och skilja mellan hur man pratar och läser och skriver. Viktigt att kunna förklara vad man menar.
2. Ja, när jag pratar, skriver och läser.
3. På min pianokurs säger de att jag pratar väldigt bra nu, mycket bättre än förut.
4. Jag förstår jättebra nu. Andra förstår mig också bättre.
5. Lättare att läsa nu. Vet vilka ljud som ska reduceras. Skriver bättre, precis som talet.

6. Jag ska studera vidare. Det är bra att titta hur andra pratar och hur munnen fungerar. Ska lyssna mycket på radio och TV, läsa mycket texter.

Deltagare 9:

1. Jättebra för uttalet. Bra att lära sig mer språk.
2. Det hjälper mycket.
3. Ja.
4. Ja, jag förstår bättre och andra förstår mig bättre.
5. Nej, jag är inte bra på att skriva, har inte studerat tidigare. Det går lättare att läsa nu.
6. Av att jobba och ha kontakt med svenskar. Skolan hjälper mycket. Radio, TV och text-TV samt läsa tidningar.

Deltagare 10:

1. Jag tycker om uttal så mycket för det har hjälpt mig. Förut kunde jag inte säga en mening på svenska men nu kan jag prata lite och förstår nästan allting.
2. Jag kan prata bättre och förstår bättre.
3. Min man säger att jag pratar bra svenska nu. Mina klasskamrater och lärare har också sagt det.
4. Ja.
5. Ja jag läser och skriver bättre.
6. Jag jobbar deltid och där kan jag träna. Vill fortsätta på komvux och sedan läsa till undersköterska. Vill läsa om Sveriges lagstiftning på Uppsala universitet.

Deltagare 11:

1. Har hjälpt mig till att veta vilka ljud som är korta och vilka som är långa.
2. Kan prata och läsa bättre.
3. Min man och min kompis har sagt att jag pratar bättre.
4. Ja, det hjälper mycket.
5. Ja, eftersom man inte pratar och skriver likadant. Vet hur jag ska reducera nu. Hjälper mig att läsa också.
6. Titta i lexikon efter vilka ljud som är långa respektive korta. Lyssna på svenskar när de pratar.

Deltagare 12:

1. Bra, har hjälpt mig.
2. Min kompis säger att jag pratar bättre nu.
3. Se ovan.
4. Ja, jag förstår bättre och andra mig.
5. Det är lite lättare att läsa men jag skriver inte bättre.
6. Träna hemma eller i biblioteket. Göra övningar i dataprogrammet Lingus. Jag tycker om att läsa svenska böcker och titta på svenska TV-program. Lyssnar även på radio.

Även en subjektiv uppfattning är av stor vikt när det gäller att utvärdera ett projekts eventuella framgång. Som synes av intervju svaren var deltagarna som grupp väldigt nöjda med Uttalsprojektet. De allra flesta använde ord som *jättebra* för att beskriva kursen. De flesta sade

sig ha förbättrat sitt uttal såväl som sin förmåga att läsa och skriva. De flesta deltagare hade människor i sin omgivning som påpekat deras positiva utveckling och många uttryckte en upplevelse av att förstå och bli bättre förstådd. När deltagarna delgav hur de skulle träna vidare på uttalet skönjades en medvetenhet om hur de skulle fånga språket och uttalet i vardagen. Projektet har därmed öppnat för ett nytt sätt för deltagarna att se på språket och uttalet och gett dem nya verktyg för att arbeta vidare med svenskan i framtiden.

4. DISKUSSION

Här följer en sammanfattning av de resultat som framkommit för de två grupperna genom de olika analysmetoderna.

4.1. PILOTGRUPP 1

Vid uttalsbedömning på VAS-skalan (0: mycket dåligt uttal-10: mycket bra uttal) framkom att fem av tolv deltagare, d.v.s. 42%, fick 5.0 eller mer som medelvärde och därmed nådde det uppsatta målet. De resterande sju, d.v.s. 58%, uppnådde inte målet. Medelvärdet som beräknades för gruppen som helhet motsvarade ett varken bra eller dåligt uttal, som var närmare ett dåligt uttal än ett bra. Den andra frågan som panelen fick skulle ge ett direkt svar på om projekt målet uppnåtts, d.v.s. om deltagarnas uttal inte utgjorde något hinder för den muntliga kommunikationen. Bedömare klassificerade två deltagares uttal med *inget hinder*, vilket innebär att 17% av gruppen uppnådde målet. De resterande tio informanterna, d.v.s. 83%, bedömdes ha ett uttal som utgjorde någon form av hinder. Två av dem hade ett värde som placerade dem över gränsen för *mycket litet hinder*, medan fyra deltagares uttal utgjorde ett *litet hinder*. Utöver ovannämnda åtta deltagare placerades fyra kring alternativet *stort hinder*. Medelvärdet för gruppen indikerade ett uttal som utgjorde ett *litet hinder*.

Fyra personer från Pilotgrupp 1 fortsatte i Uttalsprojektet ytterligare fyra månader. Resultaten från deras andra bedömning visade att alla hade höjt sina värden sedan december för Fråga 1. Två av dem hade höjt uttalet till en ny klassificeringsnivå, i ena fallet från ett dåligt uttal till ett varken bra eller dåligt uttal och i det andra fallet från ett bra uttal till ett mycket bra uttal. För Fråga 2 fick två av fyra deltagare ett högre värde vid den senare bedömningen. Av dessa två deltagare hade den ena redan det högsta värdet av de fyra och *inget hinder*, medan den andra hade haft det lägsta värdet av de fyra och förbättrades från att ha ett *stort hinder* till ett *litet hinder*. En av dem som försämrade sitt resultat föll en klassificeringsnivå, från *inget hinder* till ett *mycket litet hinder*.

I samband med textläsningsanalysen sattes utvecklingsmål upp för Pilotgrupp 1 för att se om deltagarna skulle lyckas reparera sitt uttal under uttalskursen. Målet att se förbättring inom de fem uttalsparametrarna visade sig till stor del ha uppnåtts. Deltagarna hade framför allt blivit bättre på att betona viktiga ord i satsen och att förlänga fler ljud än tidigare. Dessa förbättringar gjorde att de flesta deltagare hade fått en bättre satsrytm och ett mjukare uttal tack vare mer dynamik vad gäller betoning och komplementär segmentlängd. För de fyra deltagare som deltog fyra extra månader i Uttalsprojektet framkom att alla hade förbättrat sitt högläsningssuttal under dessa sista månader. De största förbättringarna låg inom ramen för satsbetoning och utläsning av bokstäverna. Resultaten för dessa fyra deltagare för textläsningen och panelbedömningen är mycket positiva och indikerar att ytterligare tid i Uttalsprojektet även

hade gynnat övriga deltagare i gruppen, som inte fick denna extra tid, så att även deras uttal hade förbättrats mer.

När det gäller lärarens subjektiva uppfattning hade alla deltagare förbättrat sitt uttal under projekttiden. Tre deltagare hade dock fortfarande ett uttal som utgjorde ett litet kommunikativt hinder vid projektets slut. De flesta deltagare hade förbättrat sina grammatiska och vokabulära färdigheter såsom sin läs- och skrivförmåga. Vid en jämförelse mellan lärarens bedömning och de naiva lyssnarnas framkom en inte oväntad skillnad. Medan läraren ansåg att endast tre deltagares uttal utgjorde ett hinder vid projektet slut, bedömde panelen att tio deltagares uttal var sådant. Lärarens större erfarenhet av och tolerans gentemot brutet tal bidrog till bedömningsskillnaden.

Deltagarnas subjektiva uppfattning av projektet och uttalsträningen visade sig vara mycket positiv över lag. De flesta deltagare trodde sig ha lättare att både bli förstådda och förstå andra och sade sig även ha förbättrat sin förmåga att läsa och skriva, vilket de hade fått höra av människor i sin omgivning. Många deltagare verkade ha fått en större medvetenhet om det svenska språket i allmänhet och uttalet i synnerhet.

4.2. PILOTGRUPP 2

När det gäller Pilotgrupp 2 och panelens bedömning visade resultaten att gruppen i genomsnitt hade ett bättre uttal än kontrollgruppen enligt båda enkätfrågorna. För fråga 1 uppnådde 14 av 17 deltagare i Pilotgrupp 2, d.v.s. 82% av gruppen, det hypotetiska målet att få ett värde på 5.0 eller mer. Tre stycken, d.v.s. 18%, uppnådde inte målet men värdena för dessa tre hamnade inte långt under målgränsen utan klassificerades till att ha ett varken bra eller dåligt uttal, fast närmare gränsen för dåligt än gränsen för bra. Medelvärde för Pilotgrupp 2 hamnade över målgränsen och motsvarade ett varken bra eller dåligt uttal, med emfas på bra. De flesta av kontrollgruppens elever placerade sig långt ner i listan i jämförelse med Uttalsprojektets elever, förutom två elever som båda bedömdes ha ett bra uttal. Den ena av dessa två hade fått det högsta värdet av alla informanter. Dessa två inlärare, motsvarande 20% av gruppen, var de enda i kontrollgruppen som uppnådde målgränsen som hade satts upp för Uttalsprojektets deltagare, vilket innebar att 80% inte nådde denna gräns. Medelvärde för kontrollgruppen hamnade under målvärdet på 5.0 och motsvarade ett varken bra eller dåligt uttal, med emfas på dåligt.

Vid granskning av resultaten för Fråga 2 och uttalet som eventuellt hinder visade det sig att ingen i Pilotgrupp 2 enligt panelen uppnådde målet *inget hinder*. 10 av 17 projektdeltagare, d.v.s. 59%, hade ett uttal som utgjorde ett *mycket litet hinder*, medan övriga sju deltagarna hade fått värden som motsvarade ett *litet hinder*. Medelvärde för hela gruppen motsvarade ett *litet hinder*. Även Fråga 2 placerade kontrollgruppens elever längre ner i den inbördes ordningen än pilotgruppens elever, men med undantag för samma elever som för Fråga 1. En av de två elevernas uttal klassificerades med *inget hinder* och var därmed den enda i de två grupperna som uppnådde projektmålet. Den andra av dessa två hade ett uttal som utgjorde ett *mycket litet hinder*. Sex av tio kontrollgruppselever klassificerades med ett *litet hinder* medan två personers uttal utgjorde ett *stort hinder*. Kontrollgruppen hade ett lägre medelvärde än Pilotgrupp 2, men klassificerades med samma alternativ i form av *litet hinder*.

Vid textläsningsanalysen visade det sig att Pilotgrupp 2 hade mindre andelar uttalsavvikelser enligt alla fem uttalsparametrar, i jämförelse med gruppen som inte hade fått någon särskild

uttalsträning, den s.k. Jmf-gruppen. Den största relativa skillnaden mellan grupperna fanns inom parametern för utläsning av bokstäverna, men skillnaden i hantering av satsbetoning var också mycket betydande. Generellt sett över alla parametrar hade Pilotgrupp 2 31% lägre andel avvikelser än Jmf-gruppen. Resultaten indikerar att en särskild uttalskurs kan ha stor inverkan på en inlärares prosodiska färdigheter.

5. AVSLUTNING

Vid en jämförelse av resultaten som framkommit för de tre grupper som blivit bedömda av panelen visade det sig att Pilotgrupp 2 bedömdes ha det bästa uttalet av de tre grupperna överlag. Den näst bästa gruppen var Pilotgrupp 1 medan kontrollgruppen var den grupp som bedömdes ha det sämsta uttalet. Dessa resultat är positiva, men målet att uttalet inte skulle utgöra något hinder för den muntliga kommunikationen uppnåddes inte. Huruvida det var skillnaden mellan panelens och projektledningens definition av "hinder" som gjorde att målet inte uppnåddes eller om målet helt enkelt var för högt återstår att diskutera. Svaret ligger kanske någonstans mitt emellan. Utvärderingen av Uttalsprojektets pilotgrupper har dock gett positiva resultat med de olika metoderna och resultaten indikerar att uttalskursen dels kan hjälpa till att reparera ett befintligt felaktigt uttal och dels ge inlärare ett mycket bättre uttal än vad de hypotetiskt skulle få om de inte genomgått kursen, vilket får bli utvärderingens slutsats. Deltagarna själva verkar också mycket nöjda med projektet och sin egen utveckling vilket ger ytterligare tyngd till slutsatsen.

Referenser

- Boyd, S. 2003. *ProsIT- Ett metodutvecklingsprojekt inom Sfi. En utvärdering av projektet.*
- Cunningham, U. & Engstrand, O. 1989. *Perceived strength and identity of foreign accent in Swedish.* PERILUS X: 65-86. Stockholm: Department of linguistics.
- Wewers, M. & Lowe, N. 1990. *A Critical Review of Visual Analogue Scales in the Measurement of Clinical Phenomena.* /Research in Nursing and Health/